

Rapport 2008:12

ARKEOLOGISK FÖRUNDERSÖKNING

ÖJEBYNS KYRKSTAD

Raä 225, stadskulturlager från medeltid och nyare tid, Öjebyns kyrkstad, Piteå socken och kommun, Västerbottens län

Norrbottnens museum
Mirjam Jonsson

Dnr 83-2007
Lst dnr 431-17683-07

Rapport

Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll

Västerbotiens landskap

Norrbotiens län

Piteå sn och kn

RAÄ 225:1

Innehållsförteckning

Tekniska uppgifter	3
Sammanfattande inledning	4
Resultat i korthet	4
Syfte och målsättning	4
Topografi och naturlandskap.....	5
Historik och fornlämningsmiljö	5
Tidigare undersökningar i området.....	5
Arbetsbeskrivning	6
Avvikelser från arbetsplanen	6
Arbetets utförande	7
Resultat	8
Område 1.....	8
Område 2.....	9
Område 3.....	12
Område 4.....	13
Område 5.....	14
Tolkning av resultat	15
Område 1.....	15
Område 2.....	16
Område 3.....	17
Område 4.....	17
Område 5.....	17
Fyndmaterialet.....	17
Sammanfattning – tolkning av resultat	19
Kommentar.....	19
Referenser.....	21
Bilagor	22

Tekniska uppgifter

Län:	Norrbottnen
Landskap:	Västerbottnen
Kommun:	Piteå
Socken:	Piteå
Fornlämning nr:	225:1
Fornlämning typ:	Område med stadskulturlager
Fastighet:	Kyrkovallen 1:1
Ek. karta:	24L2b SÖ, 24L2c SV
Länsstyrelsens (beslut) dnr:	431-17683-07
Norrbottnens museum dnr:	83-2007
Uppdragsgivare/finansiär:	Piteå kommun / Öjebyns kyrkstugeförening / statliga anslag
Typ av uppdrag:	Förundersökning, schaktkontroll
Fältarbetsledare:	Lars Backman
Fältpersonal:	Mirjam Jonsson (särskilt ansvarig)
Rapportansvarig:	Lars Backman
Rapportförfattare:	Mirjam Jonsson
Underkonsulter:	NCC och Mecad (anlitade av Piteå kommun)
Fältarbetstid:	141 tim för 2 arkeologer fördelat på 11 dagar 2-24 juni 2008. (Etablering/avetablering 13 tim, fältarbete inkl dokumentation 83 tim, projektledning 13 tim, ställtid 32 tim)
Rapporttid:	83,5 tim
Fyndhantering:	3 tim (inkl fyndlista)
Koordinater och inmätta schakt:	X7260869/Y1760134 Schakten är inmätta av Mecad (bilaga 3:1-6) med Trimble R8 GNSS Nätverks-RTK via Swepos (korrektion). Koordinatsystem: RT90 2,5gon V Höjdsystem: RH70
Höjd över havet:	Ca 5-10 m
Undersökt yta:	Sammanlagt ca 368 m ²
Analys:	-
Datering:	1800-1900-tal (med undantag av ev äldre fynd av keramik, som inte ligger i sin ursprungliga kontext)
Fynd:	Fnr 1-12. Keramik, glas, delar av kritpipor (bilaga 4)
Foto:	Digitala, Acc nr: 2008:103:01-15 (i rapporten och bilaga 5)
Ritningar:	1 ritning, profilsektion område 2 (bilaga 6)
Dokumentationsmaterial:	Originalanteckningar, originalritningar, renritade ritningar, pdf-kartor, fotografier, fynd och rapport
Förvaring av material:	Norrbottnens museums arkiv och samlingar
Digital programvara:	Microsoft Word, Adobe Photoshop Elements, Adobe Acrobat Reader, ArcGis 9

Foto på framsida: Schakt i område 1, strax V om Affärgatan, acc nr 2008:103:04, Norrbottnens museum©. Fotograf: Mirjam Jonsson.

Sammanfattande inledning

Efter beslut av Länsstyrelsen i Norrbottens län (Lst dnr 431-17683-07) utförde Norrbottens museum en arkeologisk förundersökning/schaktkontroll under perioden 2008-06-02 – 2008-06-24 inom Raä 225:1, Öjebyns kyrkstad, Piteå kommun. Undersökningen föranleddes av att Piteå kommun planerade dräneringsarbeten i Kyrkstaden efter samråd med kyrkstugeföreningen. Arbetsföretaget innefattade grävning av schakt för dagvattenledningar, dräneringsrör, brunnar och diken (bilaga 3.1-6).

Resultat i korthet

I stort sett uppvisade alla schakt samma typ av lager, dvs omrörda kulturlager i form av raseeringslager eller utplaneringslager. Fynden i lagren indikerar en ålder från ca 1800-1900-tal, förutom ett antal fynd som kan vara äldre men som inte ligger i sin ursprungliga kontext.

Syfte och målsättning

Syftet med förundersökningen var att lokalisera och undersöka kulturlagrens utbredning där resultaten kunde ligga som grund för beslut om eventuell slutundersökning. Dessutom fanns ambitionen att resultaten skulle kunna besvara ett antal arkeologiska frågor:

- Hur ser utbredningen av bebyggelse lämningarna ut?
- Hur ser bebyggelsens framväxt ut?
- Vad är bebyggelsens art?
- Finns spår efter hantverk och handel, och vad utgörs de av?
- Går det att spåra sociala förhållanden, och hur ser dessa ut?
- Kan resultaten jämföras med resultat från tidigare undersökningar i Öjebyns kyrkstad och från andra platser?

Kunskap om bebyggelse lämningarnas utbredning är viktig för att kunna avgränsa fornlämningsområdet, framför allt inför framtida antikvariska aktiviteter. Tecken på hur bebyggelsen vuxit fram (enligt plan eller organiskt) skulle kunna tillföra kunskap till forskning om kolonisationen av Norrbotten. Som en följd av detta kan frågor om Norrbottens inlemmande i Sverige försöka besvaras. Om brandlager påträffades kunde dessa studeras för att ge svar på brändernas omfattning, eftersom vi redan vet att Öjebyns kyrkstad brunnit vid två tillfällen. Datering av eventuella brandlager skulle även kunna leda till att arkeologiska föremålskronologier säkrare kan dateras utifrån stratigrafien.

Öjebyns kyrkstads äldre bebyggelsefaser är relativt okända och kunskap om dessa skulle kunna bidra med värdefull information. Om tex en handelsplats påträffades, kunde förhoppningsvis information om handel, kontaktnät och handelsvägar erhållas. På samma sätt skulle Kyrkstadens lokala, regionala och internationella funktion kunna diskuteras, genom att man studerar spår efter specialiserade aktiviteter efter handelsmän och hantverkare.

Under medeltiden ställdes vissa grupper människor utanför den rena livsmedelsproduktionen, där vissa kunde ta del av överskottet och andra hamnade utanför. Utifrån fyndmaterialet skulle därför frågor gällande dessa sociala förhållanden kunna besvaras.

Sammantaget med eventuella resultat från ovan nämnda studier, skulle jämförelser kunna göras med tidigare undersökningar i området och annan medeltida urbanbebyggelse i andra områden.

Detta skulle kunna ge en klarare bild av samhället i Öjebyns kyrkstad. Man skulle få svar på frågor som både handlar om företeelser under samma tidsperiod och tidsmässiga förändringar.

Topografi och naturlandskap

Raä 225 är beläget i Öjebyn, 3,5 km från Piteälvens mynning och ca 3 km NV om Piteå stad (bilaga 1). Fornlämningsområdet ligger i V delen av samhället invid den uppgrundade Svensbyfjärden (Jakobsson & Lindgren 2006:3). Kyrkan i Öjebyn uppfördes på 1400-talet, men dess föregångare låg uppströms Piteälven vid den s.k. Gamla kyrkbyn. När landhöjningen grundade upp detta område flyttades kyrkplatsen till nuvarande Öjebyn (Lindgren 2000a:1). Idag består terrängen av flack till svagt kuperad moränmark/älvsediment och ligger på ca 5-10 m över havet. Vegetationen kring fornlämningsområdet utgörs av uppodlad mark samt modern bebyggelse och kyrkstugor (Jakobsson & Lindgren 2006:3).

Historik och fornlämningsmiljö

Undersökningsområdet Raä 225 utgörs av stadskulturlager från medeltid och nyare tid, bestående av kulturlager och husgrunder från 1400-1800-talet som är lämningar efter Öjebyns kyrkstad och gamla Piteå stad.

Man brukar härleda Öjebyns historia från 1408 eftersom häradshövdingen i "Norra Botten", Peder Djeken, då donerade en del av sin jordegendom till prästbordsjord i Öjebyn (Lundholm 1978:16). Exakt när kyrkan är byggd går inte att säga, men enligt gamla källor lär det före 1811 ha stått en inskription på kyrkans östra gavel med orden "På 1400-talet är Kyrkian thenna bygd" (Cederlund 1951:57). Kyrkan i Öjebyn uppfördes alltså troligtvis under 1400-talet (Cederlund 1951:56ff; Lindgren 2000:1; Lundholm 1978:20ff) och bruket av kyrkstugor vid densamma är nog lika gammalt som kyrkan själv även om detta hittills inte kunnat bevisas. Det enda vi hittills känner till om de äldre kyrkstugorna är att de flyttades i samband med att handelsstaden skulle anläggas på kyrkovallen i Öjebyn 1621 (Lundgren 1997). De flesta kyrkstugor som står på platsen idag uppfördes/flyttades dit troligtvis under 1800-talet men någon enstaka stuga eller arkitektonisk detalj kan vara äldre (Lövgren 1997).

Tidigare undersökningar i området

Ett antal arkeologiska undersökningar har utförts i Öjebyns kyrkstad som har medfört att fornlämningsområdet har utökats. Tidigare fanns endast Raä 348, kaptensbostället, och Raä 345, en husgrund, men numera benämns hela fornlämningsområdet Raä 225. Vid undersökningar 1968-1970 påträffades en husgrund som troligtvis härrör från kaptensbostället Margretelund. Bostaden uppfördes mellan kyrkan och hamnen under 1600-talets slut. Den andra större undersökningen utfördes 1990 i kvarteret Gästgivaren där kulturlager påträffades inom hela undersökningsområdet. Tre bebyggelsefaser kunde urskiljas i påträffade husgrunder. Fas I daterades till 1460-1640 e.Kr. Fas II representeras av tre husgrunder som är yngre än 1690 e.Kr. Dessa grunder återfinns på en karta från 1804. Fas III är yngre än 1804 och utgörs av tre husgrunder. Några mindre undersökningar har utförts, bl.a. på Borgaregatan, Arnemarksgatan samt Kyrkogårdsgatan. Där påträffades fyllnadsmaterial och kulturlager tillhörande Fas III (Jakobsson & Lindgren 2006:3f).

Resultat från tidigare undersökningar (se karta, bilaga 2):

- 604/88: I schakten påträffades raseringsmaterial i form av tegel, trävirke, takpapp, fönsterglas, ev grundstenar, timmerstycken och porslin. Lagren daterades utifrån raseringsmaterialet, till ca 1800-tal. (Wallerström 1986:1-2)

- 424/92: 9 anläggningar påträffades varav 8 husgrunder. Husgrunderna daterades genom att trä 14C-analyserades och den äldsta anläggningen gav en datering till 1500-tal. De yngre anläggningarna daterades utifrån 1804 års karta, där avsaknaden av de aktuella anläggningarna gav en datering till 1800-1900-tal. Fynden som påträffades utgjordes bl.a. av delar av kritpipor, rödgods BII, fajans, glas, slagg, ben och läderbitar. (Peterson 1992:3-4 och bilaga 2)
- 1997/0704 (2 ytor): I området SV om kyrkan påträffades källargrunder med kopparmynt från 1630- och 1640-talet och 1 husgrund med kopparmynt från mitten av 1700-talet samt kritpipor och keramikskärvor mm. Man tolkade att husgrunden hör till kaptenbostället Margretelund som finns nämnt i skriftliga källor. I området Ö om kyrkan påträffades bl.a källargrunder och fyndmaterial bestående av t.ex. keramik, glas, kritpipor, tegel, kol, porslin och benmaterial. Delar av fyndmaterialet var försmält, framför allt glasmaterialet, och hypotesen är att detta är spår efter den stora stadsbranden 1666. (Wallerström 1997:1, 6, 19-21 och 26)
- 1998/0712: Kulturlager bestående av mörk jord med inslag av krossat tegel och trärester påträffades. En nedgrävning tolkad som en grop för avfall framkom också. Den tidigaste dateringen tolkades vara mitten av 1800-talet, baserat på fynd av tjärpapp som började användas då (Lindgren 2000a:3).
- 1998/0738: Endast äldre markyta samt omrört fyllnadsmaterial påträffades (Lindgren 2000b:2).
- 1998/0739: Kulturlager innehållande bl.a. tegel, trä, delar av kritpipor, sot och kol påträffades. Den troligaste dateringen bedömdes vara 1800-tal (Lindgren 2000c:4).
- 344-2005: Endast matjord, ett fyllningslager med sot och tegel samt 1900-talporcelain framkom i schakten. (Jakobsson & Lindgren 2006:4-5)

Arbetsbeskrivning

Avvikelser från arbetsplanen

I område 1 (Affärsgatan/Sockengränd) skulle 3 kortare schakt övervakas av arkeologer, men det visade sig att 2 av dessa schakt skulle friläggas med torrsug under kyrkstugorna, vilket gjorde en antikvarisk kontroll omöjlig. Efter samråd med Piteå kommun och Länsstyrelsen bestämdes det att schakten fick grävas utan övervakning (Lst's tjänsteanteckning från 2008-05-13).

I område 2 ville Piteå kommun att ett extra schakt för dräneringsrör skulle grävas från det långa schaktet på N sidan om kyrkstugorna, till befintligt dike på Affärsgatans Ö sida. Schaktning med antikvarisk övervakning godkändes av Lst (Lst's tilläggsbeslut 2008-06-09). I anslutning till schaktet låg en betongtrumma som behövdes justeras i höjd för att avrinningen av vatten skulle fungera. Länsstyrelsen beslutade att även detta skulle undergå arkeologisk övervakning och gjorde ett tillägg till det tidigare beslutet för undersökningen (Lst's tilläggsbeslut 2008-06-18).

I område 3 fick diket dras om lite jämfört med ursprungsplanen, men det handlade endast om ca 0,5-1 m förändring jämfört med ursprungsplanen. Omdragningen berodde på att den planerade dikesdragningen låg för nära kyrkstugorna för att komma åt med maskin. Det var också mycket trångt mellan kyrkstugorna och den asfalterade parkeringen som ligger på NV sidan om diket N del. Eftersom det var så liten avvikelse togs detta beslut ute i fält och bedömdes inte kräva ett tilläggsbeslut.

I området 4 förkortades det fristående diket på V sidan om kyrkstugorna med ca 6 m i den S änden, jämfört med ursprungsplanen. NCC ansåg helt enkelt att diket inte behövde grävas så långt söderut som planerat.

Viktigt att kommentera är att själva fältarbetet endast tog 11 dagar jämfört med beräknat 29 dagar. Fälttimmarna blev 136 jämfört med beräknat 464 tim varav 32 tim var ställt tid. Detta innebär att utfallet fälttimmar bara blev ca 22% av de beräknade timmarna. En av orsakerna till detta var troligtvis att nästan inga speciella åtgärder behövde utföras som stoppade maskinen från att fortsätta gräva. Den ena arkeologen kunde stanna till och dokumentera medan den andra kunde fortsätta övervaka resten av schaktet. Dessutom innehöll vissa av schakten enbart recent fyllnadsmassa och i övriga schakt såg alla lager precis likadana ut. Anläggningar/konstruktioner av antikvariskt värde påträffades inte heller. Det är däremot av vikt att minst två arkeologer deltar eftersom det faktiskt kan dyka upp mer komplicerade kulturlager eller anläggningar som kräver närmare granskning. En annan orsak till att undersökningen gick fortare än planerat, var troligtvis att den sammanlagda ytan som undersöktes blev mindre än planerad. Detta berodde på att vissa delar togs bort strax innan undersökningens start och under pågående arbete. Beräkningarna för undersökningen utgick från en undersökningsyta av ca 405 m² och utfallet blev i verkligheten ca 368 m².

Fynd och prover kom att behandlas på annat sätt än det som angivits i arbetsplanen. Eftersom fynden påträffades i relativt omrörda lager, fördes de enbart till schakt, del av schakt, lager och djup. Ambitionen var att samla in makrofossilprov och kolprov inför analys, men eftersom inga säkra kulturlager/kontexter påträffades, utgick dessa. Benmaterial påträffades i de omrörda kulturlagren i vissa av undersökningsschakten. Mest troligt rörde det sig om slaktavfall, nöt och svin, men ansågs inte kunna tillföra någon avgörande information pga av den osäkra fyndkontexten. Osteologisk analys av benmaterialet uteslöts därför.

Arbetets utförande

Förundersökningen/schaktkontrollen tog sin början den 2 juni 2008. Arbetet utfördes enligt Länsstyrelsens beslut om schaktkontroll under pågående schaktning. Arbetet gick till så att arkeologerna följde med under maskinschaktningen och övervakade arbetet. Då kulturlager eller konstruktioner framkom, stoppades schaktningen och framrensning med spade eller skärsliv utfördes. I vissa fall kunde schaktningen fortsätta genom att en arkeolog stannade när kulturlager/konstruktionen påträffades och den andra fortsatte övervaka schaktningen. På så sätt sparades tid in. För att tydliggöra alla lager grävdes några djupschakt under pågående schaktning. Utöver dessa användes spade, skärsliv eller sond för att bestämma på vilket djup orörd jord tog vid.

I de omrörda kulturlagren som påträffades hittades även en del fynd. De som var recenta kasserades direkt ute i fält, medan ett urval av dem som ansågs vara äldre, samlades in i fyndpåsar. Eftersom fynden påträffades i relativt omrörda lager, fördes de enbart till schakt, del av schakt, lager och djup. Dokumentation skedde i form av beskrivning på papper, fotografering och ritning. Endast 1 ritning (profil, bilaga 6) gjordes eftersom kulturlagrens karaktär i stort sett överensstämde i alla schakt som uppvisade kulturlager. I arbetsplanen planerades prover att insamlas för analys men eftersom inga säkra kulturlager påträffades utgick dessa helt.

Eftersom anläggningsgrävorna (NCC) ofta tvingades vidta åtgärder som inte berörde museets antikvariska övervakning, blev det en hel del ställt tid. Under en liten del av ställtiden kunde arkeologerna ägna sig åt dokumentation/uppföljning, men mest utgjordes ställtiden av väntan.

Inmätningar av grävschakten gjordes med hjälp av Gps och utfördes av Meced (bilaga 3:1-6).

Resultat

Undersökningen genererade endast 1 ritning (bilaga 6) som utgjordes av en profilssektor i område 2, N hörnet i kyrkstugornas innergård. Anledningen till detta är att lagren i de olika schakten är mycket likartade och följaktligen kan ritningen användas som en illustration för schaktens generella utseende. Alla lager som presenteras i rapporten beskrivs från markytan och neråt.

Område 1

Schakten för dräneringsrör, mellan kyrkstugorna (bilaga 3.2)

Längd: ca 16,8 m

Bredd: ca 0,6 m

Djup: ca 0,3-0,85 m

Datering: ca 1800-1900-tal, utifrån fynden

Omrörda kulturlager påträffades i schakten och djupschaktning uppvisade två ovan varandra liggande kulturlager. Båda kulturlagren bestod av mörkbrun/brunsvart jord och hade inslag av lera och kol. Fynden utgjordes av fajans, buteljglas, planglas, djurben, tegelbitar, trådspik, delar av kritpipor och rödgods (BII:4).

Lagerföljd:

- Lerlager, ca 0,3 m tjockt
- Omrört kulturlager med fynd, ca 0,2 m tjockt
- Omrört kulturlager med träflis/fynd, ca 0,35 m tjockt
- Orörd jord på ett djup av ca 0,85 m

Schakt mellan kyrkstugorna i område 1, den djupaste delen där schakten korsar varandra. Bilden är tagen från NV. Acc nr 2008:103:03. Fotograf: Mirjam Jonsson. Norrbottens museum ©

Långa schaktet för dräneringsrör, V om och genom Affärsgatan (bilaga 3.2)

Längd: ca 62 m

Bredd: ca 0,7-1,6 m (beroende på att massorna var mycket lösa på vissa ställen)

Djup: ca 0,7-1,5 m

Datering: Del med recent fyllningsmassa ca 1900-tal, del med omrört kulturlager ca 1800-1900-tal (daterat utifrån fynd)

Schaktet (fr V till Ö) uppvisade de första 15 m enbart matjord och under detta orörd jord på ett djup av ca 0,6-0,7 m. De följande 25 m (nästan ända fram till Affärsgatan) uppvisade grova, recenta fyllnadsmassor i form av omrörda massor av matjord, sand, stenar, stora stenblock, tegel och modernt plastskräp. Två av stenblocken var "tillhuggna" och kan utgöra grundstenar till en butik som enligt utsago legat på platsen. Under fyllnadsmassorna var orörd jord på ett djup av ca 0,7-1,6 m, successivt djupare ju närmare vägen det befann sig. Nära Affärsgatan övergick schaktinnehållet till mindre grov fyllning bestående av matjord, sten, tegel och kakel. Strax innan vägen påträffades ett omrört kulturlager under ca 1 m tjockt lager med fyllnadsmassor. Kulturlagret var ca 0,3 m tjockt och under detta var jorden orörd. Kulturlagret bestod av mörkbrun jord innehållande tegel, delar av kritpipor (fnr 10-11, bilaga 2), rödgods (BII:4), blåst glas (fnr 12, bilaga 2) och djurben. Kulturlagret liknade de som påträffats i schaktet mellan stugorna (se ovan) och förekom under Affärsgatan och den sista biten längs vägens Ö sida, fram till där det anslöt till schaktet mellan stugorna.

Område 2

Diket mellan kyrkstugorna (innergården), fr N till S (bilaga 3.3 och 6)

Längd: ca 36 m

Bredd: ca 1 m

Djup: De först 4-5 m längst i N hade ett djup på ca 1-1,5 m pga av grävning för brunn. Resterande del mot S bestod av dike som grävdes som djupast ca 0,5 m.

Datering: 1800-1900-tal, utifrån fynd (ev även äldre fynd utan ursprunglig kontext)

I början av schaktet (fr N till S), dvs vid djupschaktningen för brunnen, syntes under ca 0,2 m tjockt vegetationslager/matjord ett tjockt omrört kulturlager/raseringslager bestående av svartbrun sand/jord. Raseringslagret var ca 0,5 m tjockt och innehöll träflis, tegel, buteljglas och delar av kritpipor. Under detta lager är ett ca 0,1-0,2 m tjockt lager med sand som antingen vattenavsatts eller "smetats" ut medvetet. Under sandlagret är ännu ett omrört kulturlager innehållande sot, kol, mycket träflis, glas, fajans och rödgods (fnr 1-4, bilaga 2). Orörd jord tar vid på ett djup av ca 0,6-0,9 m. Profilsektor från djupschaktningen har ritats (se bilaga 4). Resterande del av grävningen mot S skedde endast på ett djup av ca 0,5 m eftersom det ska utgöra dike för vattenavrinning på innergården. Ett djupschakt grävdes ungefär mitt på innergården, och detta uppvisade samma typer av lager som ovan.

Schakt i område 2, mellan kyrkstugorna i innergårdens N hörn. Vid grävning av schaktet började vatten strömma in pga av den dåliga dräneringen runt stugorna. Bilden är tagen från S. Acc nr 2008:103:07. Fotograf: Mirjam Jonsson. Norrbottens museum ©

Schaktet på N sidan om kyrkstugorna, fr S till N (bilaga 3.3)

Längd: ca 44 m

Bredd: ca 1 m

Djup: närmast kyrkstugorna ca 0,8 m, sedan successivt sluttande mot N till ett maxdjup av ca 1,5 m

Datering: 1800-1900-tal, utifrån fynd

Närmast kyrkstugorna såg schaktets lager i stort sett likadana ut som på kyrkstugornas innergård och uppvisade liknande fyndmaterial (fnr 9, bilaga 2). Efter ca 4 m (mot N) påträffades träplan-
kor på ett djup av ca 0,8 m. De låg omrört och tillhör troligtvis samma raseringslager som det översta på innergården (se ovan). Ett nedre omrört kulturlager innehöll träflis och mycket näver (ev taktäckning) samt rödgods och delar av kritpipor (fnr 6-8, bilaga 2). Nedan följer beskrivning av lagren utefter schaktet (S-N).

Ca 6 m N om kyrkstugorna:

- Brunsvart omrört kulturlager, ca 0,7 m tjockt. Innehållande tegel, rödgods (BII:4), grus, sten, buteljglas och planglas
- Lerlager, ca 0,1 m tjockt
- Brunsvart omrört kulturlager, ca 0,3 m tjockt. Innehållande träflis, näver, rödgods (BII:4), tegel, planglas och delar av kritpipor
- Orörd jord på ett djup av ca 1 m

Ca 12 m N om kyrkstugorna:

- Vägfyllning (sand, grus, sten), ca 0,6 m tjockt
- Omrört kulturlager innehållande bla tegel, ca 0,2 m tjockt
- Lerlager, ca 0,1 m tjockt
- Omrört kulturlager innehållande bla träflis, ca 0,2 m tjockt
- Orörd jord på ett djup av ca 1,1 m

Ca 16 m N om kyrkstugorna:

- Lager med sand och grus, ca 0,3 m tjockt
- Sotlager (3 m lång strimma), ca 0,05 m tjockt
- Lerlager med lite sand, ca 0,5 m tjockt
- Omrört kulturlager innehållande bla träflis, ca 0,3 m tjockt
- Orörd jord på ett djup av ca 1,15 m

Resterande del av schaktet innehåller liknande lager men alla lager tunnare successivt ut mot N, förutom lerlagret som blir tjockare.

Långschaktet i område 2, N om Finngatan ca 4 m N om kyrkstugorna. Omrört kulturlager med träplankor, ca 0,8 m under nuvarande markyta. Bilden är tagen från S. Acc nr 2008:103:08. Fotograf: Mirjam Jonsson. Norrbottens museum ©

Schakt (S om Finngatan) som löper från det långa schaktet (ovan) längs med stuggavel (Ö-V riktning) mot diket på Affärsgatans Ö sida (bilaga 3.3)

Längd: ca 8 m

Bredd: ca 1 m

Djup: ca 1-1,5 m

Datering: 1800-1900-tal, utifrån fynd

Lagerföljd:

- Vägfillning, ca 0,3 m tjockt
- Omrört kulturlager med fynd, ca 0,4-0,5 m tjockt
- Lager med trävirke (stort och smått), ca 0,2 m tjockt
- Lerlager, ca 0,2 m tjockt
- Omrört kulturlager innehållande bla tegel, ca 0,2-0,4 m tjockt
- Orörd jord på ett djup av ca 1,3-1,6 m

Fynden i det översta kulturlagret var bestod av saltorkat tegel med avtryck av gräs/strå, buteljglas, fajans och rödgods (BII:4). I lagret fanns också spår efter brand i form av sotiga stråk, något som också påträffades i det långa schaktet (ovan). Mellan det översta kulturlagret och lerlagret, påträffades trasigt trävirke och stockar (vissa bilade i ändarna). Trämaterialet låg mycket omrört tillsammans med tegelbitar och delar av dekorfris från kakelkamin. Vissa av tegelbitarna hade sintrad yta, vilket tyder på att de utgjord del av skorsten. Lagret verkar utgöra raseringslager från stuga som rivits eller brunnit ner.

Område 3

Dike på NV sidan om kyrkstugor som löper längs Arnemarksgatan (bilaga 3.4)

Längd: ca 50 m

Bredd: ca 1,5 m

Djup: ca 0,4-0,5 m

Datering: 1900-tal, utifrån fyllningsmassa och fynd av recent art

Ett djupschakt grävdes till 1,1 m djup i dikets SV ände och uppvisade följande lager:

- Omrörda fyllnadmassor, ca 0,7 m tjockt
- Ljusbrun humös sand med recenta fynd (bla gammal damsko, 1900-tal), ca 0,2 m tjockt
- Brun lera med organiska inslag, från ca 0,9 m under markytan och neråt. Lerlagret verkar orört, dvs orörd jord på ett djup av ca 0,9 m.

Område 4

Diken på stugornas innergård (diken som löper i NÖ-SV, NV-SÖ, VNV-Ö riktning (bilaga 3.5))

Längd: sammanlagt ca 63 m

Bredd: ca 1,5 m

Djup: ca 0,4-0,5 m

Datering: 1800-1900-tal, utifrån fynd

Utstickaren som löper i NV-SÖ riktning uppvisar under gräset ett tjockt lager matjord (mörkbrun) med inblandning av sandstråk och mycket recenta fynd som tex tegel, buteljglas, metallskrot och plastskräp. Det rör sig alltså om ett lager i form av recent fyllnadsmassa. Vid djupschaktning visade sig lagret vara ca 0,7 m tjockt och under detta var marken orörd.

Utstickaren som löper i NÖ-SV riktning uppvisar liknande lager som i område 2. Vid djupschaktning såg man följande lagerföljd:

- Mörkbrun matjord innehållande tegel och lite sand: ca 0,4 m tjockt
- Brandlager (fynd av kritpipor och rödgods): ca 0,1 m tjockt
- Vattenavsatt lerlager: ca 0,1-0,2 m tjockt
- Svartbrunt lager innehållande träflis: ca 0,3-0,4 m tjockt
- Orörd jord på ett djup av ca 0,9-1,1 m.

Utstickaren som löper i VNV-Ö riktning börjar där de 2 ovan nämnda dikena möts och slutar i en befintlig brunn/dike. I diket påträffades enbart recent fyllning och orörd jord tog sin början på ett djup av ca 1 m.

Dike strax V om kyrkstugorna, ca NNÖ-SSV riktning (bilaga 3.5)

Längd: ca 24 m

Bredd: ca 1,5 m

Djup: ca 0,4-0,5 m

Datering: 1800-1900-tal, utifrån fynd (ev även äldre fynd utan ursprunglig kontext)

Diket grävs från S till N och efter ca 5 m grävs ett djupschakt som visar följande lagerföljd:

- Lerlager med silt: ca 0,55 m tjockt
- Brunsvart omrört lager med inslag av enstaka tegelbitar: ca 0,15 m tjockt
- Sandlager: ca 0,1 m tjockt
- Grågrön lera som verkar orörd, dvs orörd mark på ett djup av ca 0,8 m

I det översta lagret påträffades en skärva stengods av hög kvalitet (fnr 5, bilaga 2). Ca 12 m in på schaktet grävs ännu ett djupschakt enbart uppvisar fyllnadsmassor i form av mestadels sand.

På ett djup av ca 1 m påträffas en gammal vattenledning/avloppsledning, vilket förklarar fyllnadsmassans stora mäktighet.

Dikesgrävning i område 4, NV om kyrkstugorna. Profil i djupschakt. Bilden är tagen från V. Acc nr 2008:103:14. Fotograf: Mirjam Jonsson. Norrbottens museum ©

Område 5

Schakt för brunn (SV om Kyrkogårdsvägen), N-S riktning (bilaga 3.6)

Längd: ca 2 m

Bredd: ca 1,2 m

Djup: ca 1,5 m

Datering: 1800-1900-tal, utifrån fynd

Lagerföljd:

- Påfört sandlager: ca 0,25-0,3 m tjockt
- Lager med fynd och sandlins högst upp: ca 0,35-0,4 m tjockt
- Vattenavsatt sandlager: ca 0,1 m tjockt
- Lerlager: fortsätter neråt till åtminstone 1,5 m djup (gäller som orört).

Fynden bestod av ben (djur), porslin, fajans, planglas, tegel, buteljglas, träflis, träplankor, trådspik, metallskrot, trasig glasbägare.

Schaktning för brunn i område 5. Profil som visar omrörda kulturlager. Bilden är tagen från Ö. Acc nr 2008:103:15. Fotograf: Mirjam Jonsson. Norrbottens museum ©

Tolkning av resultat

För placering av områdena (1-5) och schakten från den aktuella undersökningen, se översikt bilaga 2 och 3.1. För detaljbilder av de aktuella schakten, se bilaga 3.2-3.6. För placering av de tidigare undersökningarna i förhållande till den aktuella undersökningen, se bilaga 2. För historiska kartor, se bilaga 7 (1649) och 8 (1804).

Värt att nämna är att en av de tidigare rapporterna (1997/0704, Wallerström 1997) behandlar ytor som ligger som närmast ca 70 m från områdena som undersöktes 2008. Rapporten är en sammanställning av gamla, icke avrapporterade, undersökningar och har en mer teoretisk uppbyggnad. Sammanfattningsvis presenterar rapporten lämningar som utifrån gamla kartor, fynd och konstruktioner kan dateras till 1600-1700-tal. Fyndmaterialet är uppräknat men fynden diskuteras inte och fyndlistan ger bristfällig information om fyndens utseende. Rapporten är därför svår att använda som jämförande faktor i analysen av kulturlager och fynd från undersökningen 2008.

Område 1

I schakten för dräneringsrör mellan kyrkstugorna i område 1 kan man se två omrörda kulturlager med ett mellanliggande lerlager. Kulturlagren innehåller fyndmaterial som främst kan härledas till 1800-1900-tal. De två omrörda kulturlagren representerar sannolikt fyllning/utplanering av marken vid åtminstone två tillfällen. Även lerlagret kan vara medvetet påfört, men kan även utgöra ett vattenavsatt lager. Nära område 1 utfördes en undersökning (dnr 344-2005, bilaga 2) som resulterade i att endast matjord, ett fyllningslager med sot och tegel samt 1900-talsporslin påträffades (Jakobsson & Lindgren 2006). I resultatet från denna undersökning beskrivs alltså lager som skiljer sig från dem som påträffades i område 1 under aktuell undersökning. Vid kyrkstugorna intill område 1 ska det ha legat stall som rivits, och vars raseringsmassor troligtvis utgör de fyllnadsmassor som påträffades under den undersökningen. Vidare nämndes i rapporten från undersökningen att chansen var liten att påträffa kulturlager eller anläggningar vid undersökningen. Detta baserades på undersökningens ringa omfattning och djup. På så sätt kan det ha varit svårt att tydligt se schaktmassorna, något som under den aktuella undersökningen var relativt enkelt. En annan orsak till att schaktmassorna skiljer sig från varandra kan också vara att den aktuella undersökningen i område 1 mestadels skedde på en öppen yta, som kanske i och

med sin exponering blivit mer kulturellt påverkad (p.g.a. t.ex. dräneringsproblem) än ytorna under kyrkstugorna. Under Affärsgatan i område 1 påträffades endast 1 omrört kulturlager. Även här kan lagret påvisat åtgärder för att förbättra mark med vattenproblematik redan längre tillbaka i tiden. Resultatet från den tidigare undersökningen sammanfaller ganska bra med det aktuella undersökningsschaktet som löpte under Affärsgatan. Att detta schakt skiljer sig från schaktet som ligger mellan stugorna i samma område, kan beror på att marken under vägen förseglats pga vägen, och därför inte kunnat överlagras lika mycket. I det långa schaktet för dräneringsrör V om och fram till Affärsgatan i område 1, kunde inga omrörda kulturlager påvisas. Istället innehöll schaktet recenta fyllnadsmassor innehållande sand, stenblock, tegel och modernt plastskräp. Fyllningen var som tjockast i den delen av schakten som låg på ett grusat område närmast Affärsgatan och enligt utsago ska här ha legat en byggnad (butik) som rivits. Troligtvis har byggnaden haft en källare som fyllts igen, vilket kan förklara fyllnadsmassornas mäktighet. I övrigt verkar fyllningen i schaktets Ö del vara tunnare och en tolkning är att fyllningen här haft som syfte att höja området så att den bildat en plåtå innan byggnaden (butiken) uppfördes. Resultatet från den tidigare undersökningen skiljer sig alltså markant från detta schakt. Det beror troligtvis på att ytan som det aktuella schaktet löper igenom, utsatts för omfattande markarbeten/utfyllnad under modern tid. Eventuella spår efter intakta eller omrörda kulturlager finns inte heller under den påförda fyllningen, vilket kan betyda att den schaktats bort eller helt enkelt inte existerat. På 1804 års karta (bilaga 8) kan man inte se någon bebyggelse i området V om Affärsgatan. Inte heller på 1649 års karta (bilaga 7) finns bebyggelse här, mest troligt pga att hamnen tangerade detta område.

Område 2

I alla schakt i område 2 framkom dubbla omrörda kulturlager. De två omrörda kulturlagren representerar sannolikt fyllning/utplanering av marken vid åtminstone två tillfällen. Även lerlagret kan vara medvetet påfört, men kan även utgöra ett vattenavsatt lager. I maj besöktes området inför starten av den aktuella undersökningen. Redan då kunde man se att vissa av de planerade undersökningsytorna innehöll mycket vatten och fukt som inte rann undan. I synnerhet gällde det de områden som senare kom att uppvisa två omrörda kulturlager. Särskilt vattensjukt var det i område 2 (på innergården) där man vid undersökningen kunde se att stora vattenmassor samlats under kyrkstugorna där det bildats fördjupningar som är djupare än de befintliga dikena mellan kyrkstugorna och Affärsgatan. Vägen är dessutom påbyggd och högre än den omkringliggande ytan, vilket medför att vattnet som rinner utmed vägen hamnar under kyrkstugorna. Grundstenarna har underminerats och medför att stugorna lutar väldigt mycket. De två omrörda kulturlagren (ev också lerlagret) kan representera försök att åtgärda problem med vatten redan längre tillbaka i tiden. I område 2 fanns relativt mycket organiskt material (stockar, trävirke, spån etc) i de omrörda kulturlagren, vilket kan ha försvårat avrinningen av vatten ännu mer. En tidigare undersökning rörande några av kyrkstugorna (dnr 344-2005) vid innergården har utförts. Under dessa kyrkstugor undersöktes då mycket små schakt, som endast uppvisade matjord och fyllnadsmaterial (Jakobsson & Lindgren 2006). Det äldre undersökningsresultatet skiljer sig alltså från resultatet från den aktuella undersökningen. Orsaken kan vara att den aktuella undersökningen ägde rum mellan kyrkstugorna samt utanför innergården, på öppna ytor som varit mer exponerade för ev överlagringar. Dessutom studerades mycket små schakt vid den äldre undersökningen, något som kan medföra att man inte tydlig kan se de olika lagren. I den öppna ytan strax NÖ om område 2 påträffades vid en annan undersökning (dnr 424/92) ett antal husgrunder där den äldsta dateringen visade på 1500-tal och den yngsta på 1800-1900-tal (Peterson 1992). Spår från sådana lämningar påträffades inte under den aktuella undersökningen i område 2. Detta kan bero på att det aktuella schaktet som överlappade den gamla undersökningen just löpte genom redan undersökt mark. På både 1649 och 1804 års kartor syns bebyggelse på område 2 (bilaga 7 och 8).

Område 3

I område 3 (bilaga 3:4) påträffades enbart recenta fyllnadsmassor i form av humös sand innehållande modernt skräp. I närheten av området har två tidigare undersökningar utförts. Ett dräneringsdike grävdes strax SÖ om område 3 (dnr 1998/0739) där man påträffade kulturlager innehållande bl.a. tegel, trä, delar av kritpipor, sot och kol (Lindgren 2000c). Man tolkade då att lagret kunde dateras till 1800-tal. Strax N om område 3 undersöktes ett område som uppvisade raseringsmaterial i form av tegel, trävirke, takpapp, fönsterglas, ev grundstenar (inte in situ), timmerstycken och porslin (Wallerström 1986). Utifrån raseringsmaterialet och porslinet daterades lagret till ca 1800-tal. Det lager som påträffades under aktuell undersökning i område 3 var mer recent än det som påträffades under de tidigare undersökningarna. Här hittades inga lager eller föremål som kunde härledas till 1800-tal. På både 1649 och 1804 års kartor syns bebyggelse på område 3 (bilaga 7 och 8). Pga detta borde spår av aktiviteter ha påträffats eftersom bebyggelsen låg så pass nära. Man kan därför anta att område 3 under modern tid utsatts för markarbeten som vi inte har kännedom om.

Område 4

I utstickaren som löper i NÖ-SV riktning på innergården i område 4 kan man se dubbla omrörda kulturlager. De två omrörda kulturlagren representerar sannolikt fyllning/utplanering av marken vid åtminstone två tillfällen. Även lerlagret kan vara medvetet påfört, men kan även utgöra ett vattenavsatt lager. I övriga schakt på innergården och fram mot Kyrkogårdsvägen påträffades enbart recenta fyllningslager med modernt innehåll, t.ex. metallskräp. I det fristående schaktet V om kyrkstugorna i område 4 påträffades 1 omrört kulturlager. På ett djup av ca 1 m påträffades där dock en gammal vattenledning/avloppsledning. Strax S om område 4 skedde en tidigare undersökning (dnr 1998/0712) som uppvisade kulturlager innehållande krossat tegel, trärester och tjärpapp (Lindgren 2000a). Lagret daterades till mitten av 1800-talet utifrån fynden av tjärpapp. Resultatet från den tidigare undersökningen verkar stämma ganska bra överens med innehållet i det aktuella schaktet som löper i NÖ-SV riktning på innergården. Övriga schakt på innergården påvisar modernare fyllning och schaktet V om kyrkstugorna är uppenbart yngre med tanke på vattenledningen/avloppsledningen som påträffades under det omrörda kulturlagret. 1649 års karta (bilaga 7) indikerar ingen bebyggelse på område 4, däremot uppvisar 1804 års karta (bilaga 8) att bebyggelse kan ha legat NÖ, SV och SÖ om området.

Område 5

I brunnschaktet i område 5 (bilaga 3:6) påträffades 1 omrört kulturlager. Strax NÖ om område 5 skedde en tidigare undersökning (dnr 1998/0712) som uppvisade kulturlager innehållande krossat tegel, trärester och tjärpapp. Utifrån fyndet av tjärpapp daterades lagret som äldst till mitten av 1800-tal. (Lindgren 2000a) Vid den aktuella undersökningen påträffades lager som liknade det från den tidigare undersökningen, med undantaget att tjärpapp inte hittades. Man kan ändå anta att lagret kan dateras till 1800-1900-tal baserat på fynd och den äldre undersökningen. Eftersom schaktet vid den aktuella undersökningen var litet, går det inte att dra några större slutsatser om kulturlagrets tillblivelse eller utsträckning. Däremot liknar lagret många av dem som påträffades i de övriga schakten vid undersökningen 2008. Man kan anta att även här har marken fyllts upp, t.ex. inför etableringen av de kyrkstugor som ligger strax SÖ om undersökningsschaktet. Huruvida man just på denna plats haft dräneringsproblem går inte att säga. 1649 års karta (bilaga 7) uppvisar ingen bebyggelse i eller i närheten av område 5, däremot finns bebyggelse där på 1804 års karta (bilaga 8).

Fyndmaterialet

Fynden i de omrörda kulturlagren pekar på en datering till ca 1800-1900-tal och stämmer väl överens med resultatet från flera av de tidigare undersökningarna i området där omrörda kultur-

lager förekom. Några fynd från den aktuella undersökningen kan däremot vara av äldre datum men ligger inte i sin ursprungliga kontext.

Keramiskskärvan (fnr 3) från område 2 kan vara av typ BII:4 (yngre rödgods). Skärvans grova vägg (10 mm) och dess form vittnar om att det rör sig om ett stort och bukigt kärl, troligtvis en trebensgryta. Skärvan har en brun glasyr på insidan. Yngre rödgods förekommer från mitten av 1300-talet och framåt i södra Sverige (Broberg & Hasselmo 1981: 125; Carlsson 1982: 5) och trebensgrytan som kärlform inom denna keramiktyp förekommer från mitten av 1300-talet och fram genom i stort sett hela 1500-talet (Carlsson 1982: 23). Keramikskärvan (fnr 8), också från område 2, har en utvändig glasyr som kan härledas till äldre rödgods av BII:1-typ (äldre rödgods) som brukar dateras till 1250-1350-tal (Broberg & Hasselmo 1981: 28f). Skärvan har dock även en invändig glasyr som kan betyda att den tillhört ett modernare kärl. Tjockleken på skärvan är 4 mm. En tidigare undersökning i Öjebyns kyrkstad har uppvisat fynd av keramik, dvs 424/92 (Peterson 1992). Området som då undersöktes tangerar den N delen av det aktuella område 2 i vilket keramikskärvorna (fnr 3 och 8) påträffades. Skärvorna hittades dock på den S sidan om Finngatan och den tidigare undersökningen ägde rum en bit N om gatan. Eftersom kulturlagren där skärvorna påträffades är omrörda finns det ändå en chans att de kan knytas till den bebyggelse som påträffades vid den tidigare undersökningen. Vid den tidigare undersökningen påträffades keramikskärvor som tolkades utgöra rödgods BII. Många av skärvorna påträffades i schakt som inte innehöll daterbara konstruktioner men ett antal hittades i kontexter som kunde dateras. Ett antal skärvor med endast invändig eller både invändig och utvändig brun, grön, gul eller vit glasyr bedömdes tillhöra fas II, dvs yngre än 1690 e.Kr och hittades i kontexter som uppvisar bebyggelse som finns med på 1804 års karta. Dessa skärvor har en tjocklek på 4-7 mm. Två skärvor med gul glasyr på ena sidan respektive invändig grön glasyr bedömdes tillhöra fas III, dvs yngre än 1804. Dessa skärvor har en tjocklek på ca 6 mm. (Peterson 1992: 3 och bilaga 2). Skärvorna (fnr 3 och 8) som påträffades under 2008 års undersökning har likartad glasyr som de från den tidigare undersökningen. Fnr 3 har troligtvis tillhört ett större kärl än exemplaren från den tidigare undersökningen medan fnr 8 verkar sammanfalla med de tidigare hittade skärvorna, vad gäller tjocklek och följaktligen ev storlek. Keramikskärvorna kan alltså ha anknytning till bebyggelsen som påträffades vid den äldre undersökningen men eftersom de är hittade i ett omrört kulturlager är det svårt att dra säkra slutsatser. Ett mer representativt material skulle också hjälpa vid en studie av keramiken, vilket inte riktigt är fallet i nuläget.

Skärvan av stengods (fnr 5) från område 4 kan vara av CII:2-typ, en typ som i S delarna av Sverige dök upp redan i slutet av 1200-talet/början av 1300-talet (Carlsson 1982: 40; Broberg & Hasselmo 1981: 29). Ingen av de tidigare undersökningarna uppvisar keramik som liknar denna skärva. Antingen representerar verkligen skärvan äldre aktiviteter i Kyrkbyn (som äldre undersökningar redan indikerat) eller så rör det sig om modernare keramik med kännetecken som kan förväxlas med de för äldre keramik. Även här är några säkrare slutsatser svåra att dra pga den osäkra kontexten och brist på jämförande material i området.

Kritpipehuvudet (fnr 10) som påträffades i område 1 kan utifrån sin form och dekor ev dateras till 1700-tal och framåt (Hägg 2001: 11-12, 15, plansch 13, tabell XV). Från två tidigare undersökningar i Öjebyns kyrkstad påträffades delar av kritpipor, nämligen 424/92 (Peterson 1992) och 1998/0739 (Lindgren 2000c). Tyvärr gjordes ingen stilstudie av dessa kritpipor och de hittades inte heller i närheten av det aktuella område 1. Även om den aktuella kritpipans form kan tillskrivas ett *terminus post quem* till ca 1700-tal är det svårt att fastställa någon ålder, främst eftersom fyndet låg i en omrörd kontext.

Vi kan tyvärr inte *bevisa* en äldre datering på dessa föremål eftersom t.ex. stratigrafi/tydliga kulturlager saknas. Och även om dessa fynd kan vara av äldre datum kan de enbart vittna om äldre användning av området eftersom fyndomständigheterna är otydliga. Om fynden trots allt skulle vara äldre, så vore det intressant att få reda på varifrån de påförda lagren/fyllnadsmassorna kommer.

Sammanfattning – tolkning av resultat

Man kan anta att de omrörda kulturlagren i vissa av schakten representerar markarbeten som ägt rum under 1800-1900-tal och de innehåller sannolikt raseringsmassor som kommer från närområdet. Övriga schakt innehåller enbart fyllnadsmassor i form av mer steril art (sand, grus etc), något som är vanligare under modern tid (1900-tal och framåt). I vissa av områdena som undersöktes under 2008, syns tydligt att dräneringsproblem råder. Troligtvis har detta problem varit ett faktum även längre tillbaka i tiden. Schakten i dessa områden uppvisade främst dubbla omrörda kulturlager som visar att man behövt fylla upp marken vid åtminstone två tillfällen. Schakten som låg på platser som inte uppvisade påtaglig vattensjuka, uppvisade främst 1 omrört kulturlager som inte nödvändigtvis påförts pga dräneringsproblem. Dessa kulturlager kan utgöra ”vanliga” fyllnadslager inför t.ex. anläggandet av kyrkstugor.

Genom att jämföra resultaten från den aktuella undersökningen med äldre undersökningar i närheten, kan man se att de skiljer sig från varandra. Dateringarna verkar överensstämma medan utseendet varierar. Utöver orsakerna som nämns i kapitlet Tolkning av resultat, kan detta även bero på att man kan tolka lager på olika sätt och med olika noggrannhet. Sammanfattningsvis verkar både den aktuella undersökningen i ovan nämnda schakt och de äldre undersökningarna i närheten påvisa relativt recenta fyllningslager/omrörda kulturlager. Undantaget är husgrunderna (dnr 424/92) som påträffades strax NÖ om område 2.

Resultatet från undersökningen kan alltså inte besvara projektets frågeställningar, förutom att via fynden indikera äldre nyttjande av området. Däremot kan undersökningsresultatet hjälpa till att avgränsa det antikvariskt intressanta området inför framtida undersökningar. Området som vid detta tillfälle undersöktes ligger ev inte i ett område som uppvisar spår efter intensiv aktivitet. Det kan bero på dess läge i förhållande till kyrkan. Dess topografiska utseende kan också ha betydelse, där en ogästvänligt miljö i form av problem med vatten kan ha varit gällande även långt tillbaka i tiden. Däremot kan avsaknad av intakta kulturlager även vara ett resultat av markarbeten som förintat ev äldre lager och/eller konstruktioner.

Kommentar

När det gäller schaktkontroll som arkeologisk metod så borde det diskuteras nya angripnings-sätt. Nu dök det inte upp så mycket av vikt vid denna undersökning, men det kan göra det vid framtida undersökningar i Öjebyn och på andra platser. Om intakta kulturlager eller anläggningar påträffas är det svårt att tolka dem eftersom dokumentationen enbart får ske inom schaktet. I framtiden kan kanske schaktkontrollen få se ut mer som en vanlig förundersökning, där man får ta upp större ytor men på färre platser inom schaktens utsträckning. På så sätt sparar man både tid för arkeologerna och tid/pengar för exploitören. Dessutom kan denna metod ge en mer tillfredsställande tolkning av eventuella fynd/konstruktioner av antikvariskt värde.

Inför kommande undersökningar är det viktigt att känna till att tidigare schaktarbeten inte utgör en garanti för att kulturlager och konstruktioner inte kan påträffas. Det kan vara svårt att identifiera och följa äldre schakt, och även vid mycket små ingrepp kan fynd av antikvariskt intresse hittas. Därför bör samtliga ingrepp inom fornlämningen bevakas av arkeolog.

Norrbottens museum
Uppdragsavdelningen (UA)
Luleå 2009-01-20

Mirjam Jonsson
Arkeolog

Lars Backman
Projektledare

Referenser

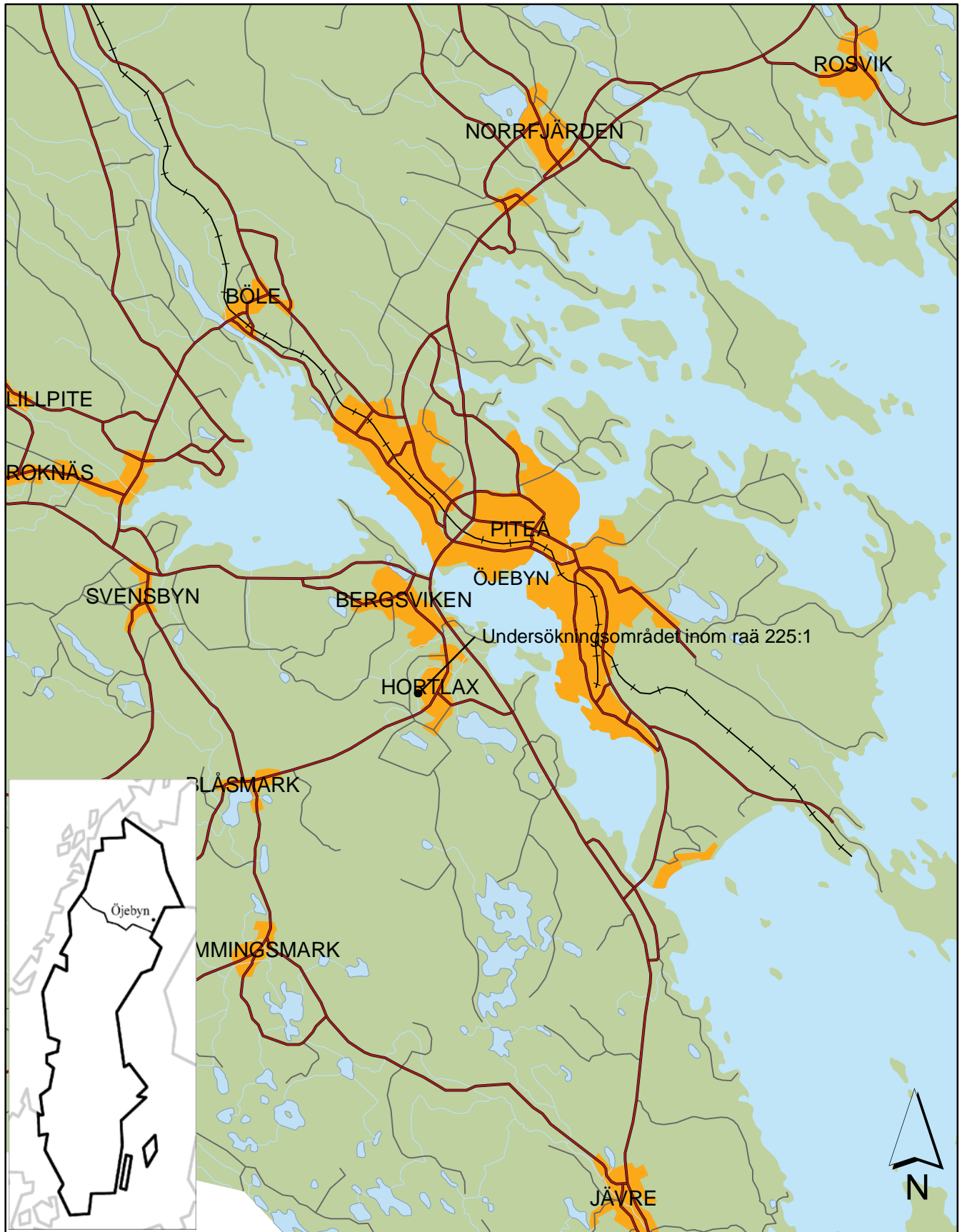
- Bergling 1964 Ragnar Bergling. *Kyrkostaden i övre Norrland*. Skytteanska samfundets handlingar 3. Uppsala 1964.
- Broberg & Hasselmo 1981 Birgitta Broberg & Margareta Hasselmo. *Medeltidsstaden 30. Keramik, kammar och skor från 7 medeltida städer. Fyndstudie*. Rapport. Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer. Stockholm 1981.
- Carlsson 1982 Kristina Carlsson. *Lödöse. Västsvensk medeltidsstad III:2. Importkeramik från Gamla Lödöse*. Stockholm 1982.
- Cederlund 1951 J. Valfrid Cederlund. *Öjebyn i centrum. Hembygdsbok för Piteå stad, Piteå, Hortlax och Norrfjärdens socknar*. Luleå 1951.
- Hägg 2001. Johan Hägg. *När röken har lagt sig. Kritpipor från två marknadsplatser i Pite Lappmark*. CD-uppsats i arkeologi. Umeå universitet 2001.
- Jakobsson & Lindgren 2006 Anna Jakobsson & Åsa Lindgren. *Rapport. Arkeologisk besiktning/förundersökning. Öjebyns kyrkstad, Raä 225, Piteå sn, Norrbottens län, Västerbotten*. Norrbottens museum. Dnr 344-2005. Luleå 2006.
- Lindgren 2000a Åsa Lindgren. *Rapport. Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll. Kyrkogårdsvägen. Öjebyns kyrkby, Raä 225, Piteå socken, Norrbottens län*. Norrbottens museum. Dnr 1998/0712. Luleå 2000.
- Lindgren 2000b Åsa Lindgren. *Rapport. Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll. Borgarevägen. Öjebyns kyrkby, Medeltida kulturlager, Raä 225, Piteå socken, Norrbottens län*. Norrbottens museum. Dnr 1998/0738. Luleå 2000.
- Lindgren 2000c Åsa Lindgren. *Rapport. Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll. Arnemarksgatan. Öjebyns kyrkby, Raä 225, Piteå socken, Norrbottens län*. Norrbottens museum. Dnr 1998/0739. Luleå 2000.
- Lundgren 1997 Helge Lundgren. 'Piteå församlings kyrka och kyrkstugor' i *Dokumentation av Öjebyns kyrkstad. Aluprojekt april-nov 1997. Studieförbundet Vuxenskolan, Piteå museum, projektledare Vanja Lövgren*. Piteå 1997.
- Lundholm 1978 Kjell Lundholm. *Öjebyn. Förr och nu. En norrbottnisk kyrkplats och dess historia*. Norrbottens museum, Luleå 1978.
- Lövgren 1997 Vanja Lövgren. 'Kyrkostaden i Öjebyn' i *Dokumentation av Öjebyns kyrkstad. Aluprojekt april-nov 1997. Studieförbundet Vuxenskolan, Piteå museum, projektledare Vanja Lövgren*. Piteå 1997.
- Peterson 1992 Maria Peterson. *Rapport. Arkeologisk förundersökning av kulturlager. Kv Gästgivaren, Öjebyn, Piteå sn, Västerbotten, Norrbottens län 1990*. Norrbottens museum. Dnr 424/92. Luleå 1992.

- Wallerström 1986 Thomas Wallerström. *Rapport. Arkeologisk provundersökning. Kv Bagaren, Öjebyn, Piteå landsförsamling, Västerbottens, Norrbottens län.* Norrbottens museum. Dnr 604/88. Luleå 1986.
- Wallerström 1997 Thomas Wallerström. *Rapport. Arkeologisk undersökning. Raä 348 m.m, Kyrkovallen, Öjebyn. Piteå socken, Västerbotten, Norrbottens län.* Norrbottens museum. Dnr 1997/0704. Luleå 1997.

Bilagor

1. Sverigekarta och utsnitt från Röda Kartan
2. Tidigare undersökningar och aktuell undersökning
3. Inmätta schakt
 - 3.1 Översikt undersökningsområdet
 - 3.2 Område 1
 - 3.3 Område 2
 - 3.4 Område 3
 - 3.5 Område 4
 - 3.6 Område 5
4. Fyndlista
5. Fotolista
6. Ritning, profil (skala 1:10)
7. 1649 års karta
8. 1804 års karta

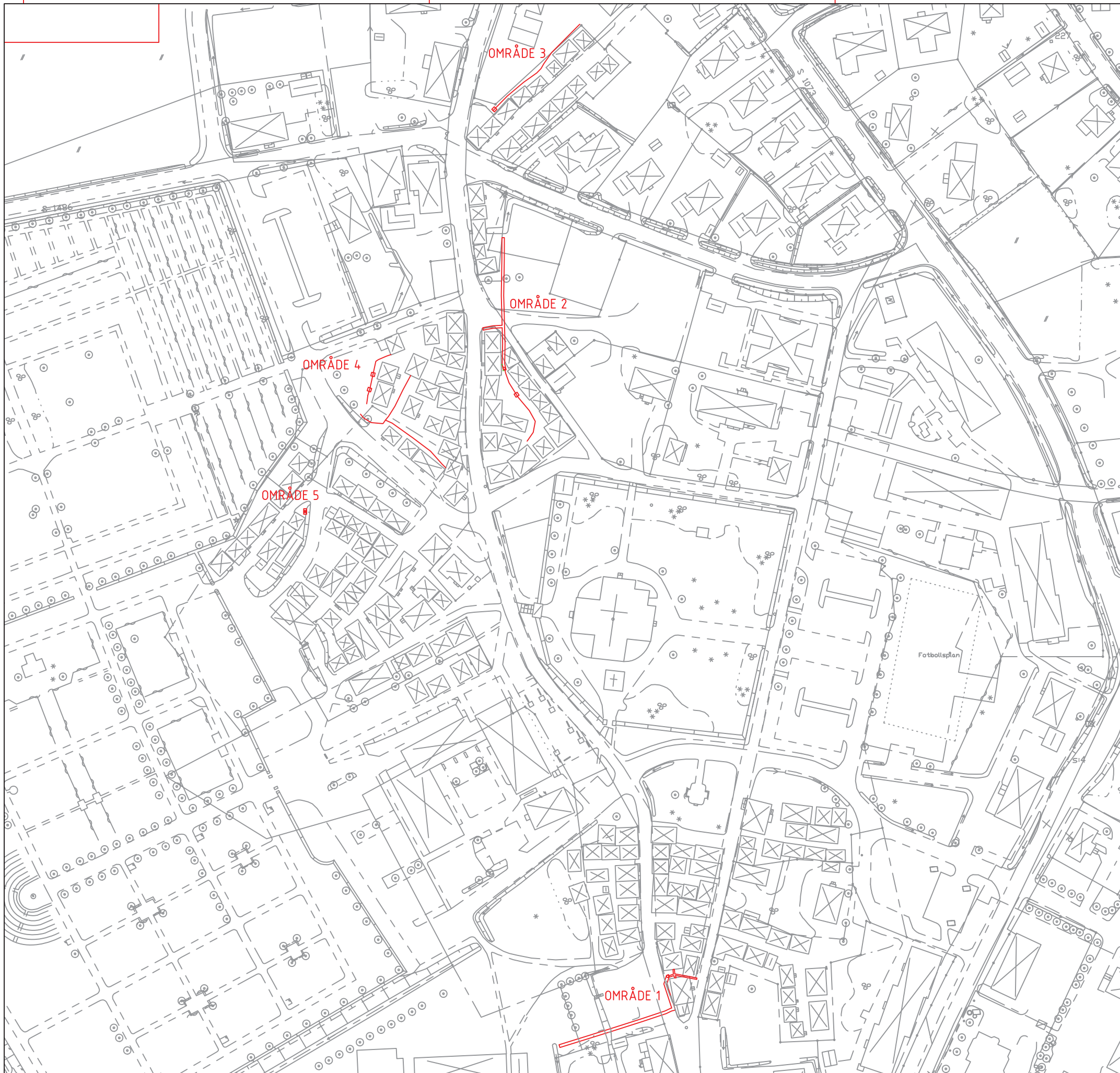
Öjebyn och undersökningsområdet inom raä 225:1

1:150 000

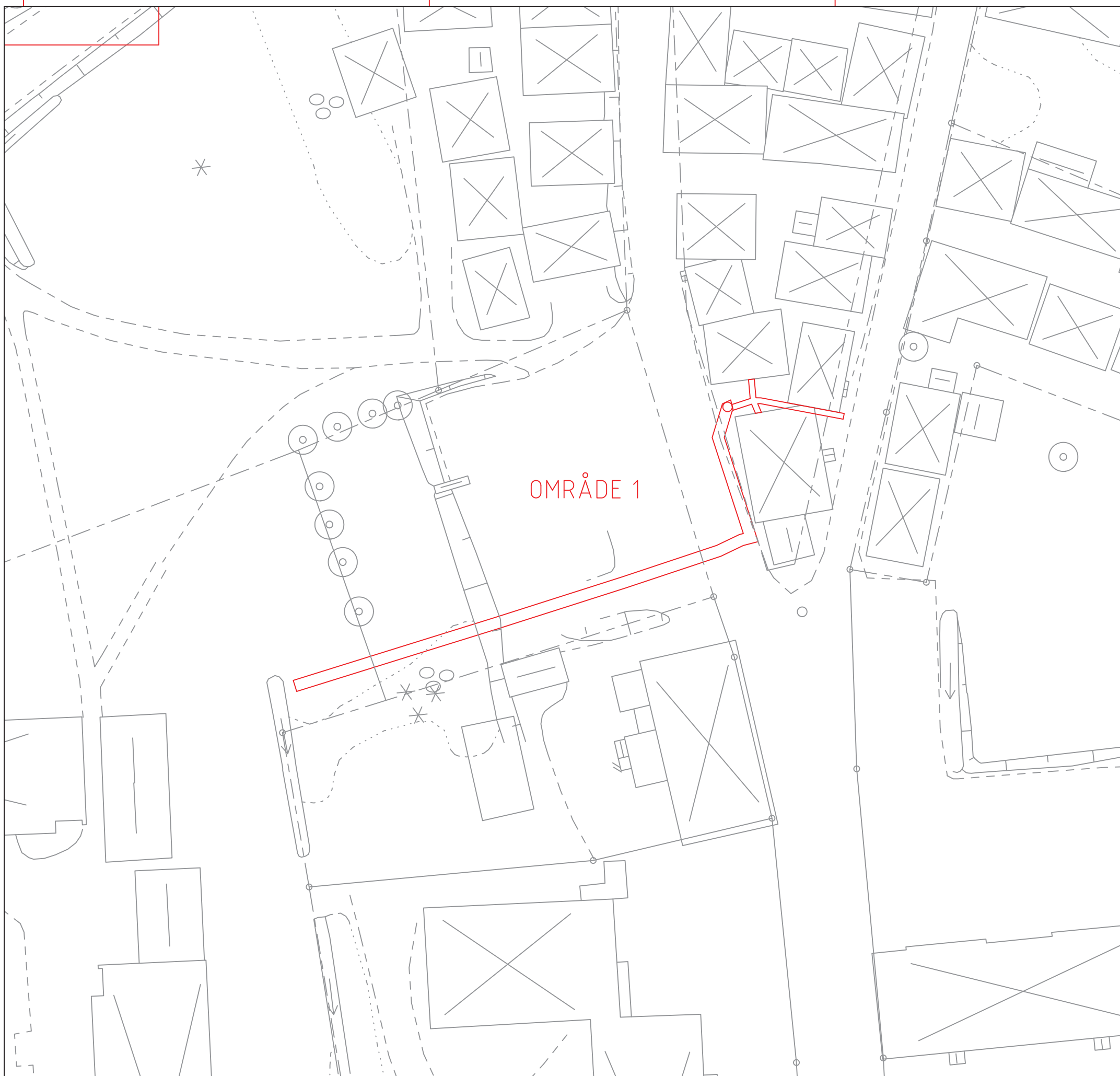
0 1 2 4 Kilometer

ANM.
 SE DETALJRITNINGAR 1:400 i A3
 OMRÅDE 1
 OMRÅDE 2
 OMRÅDE 3
 OMRÅDE 4
 OMRÅDE 5

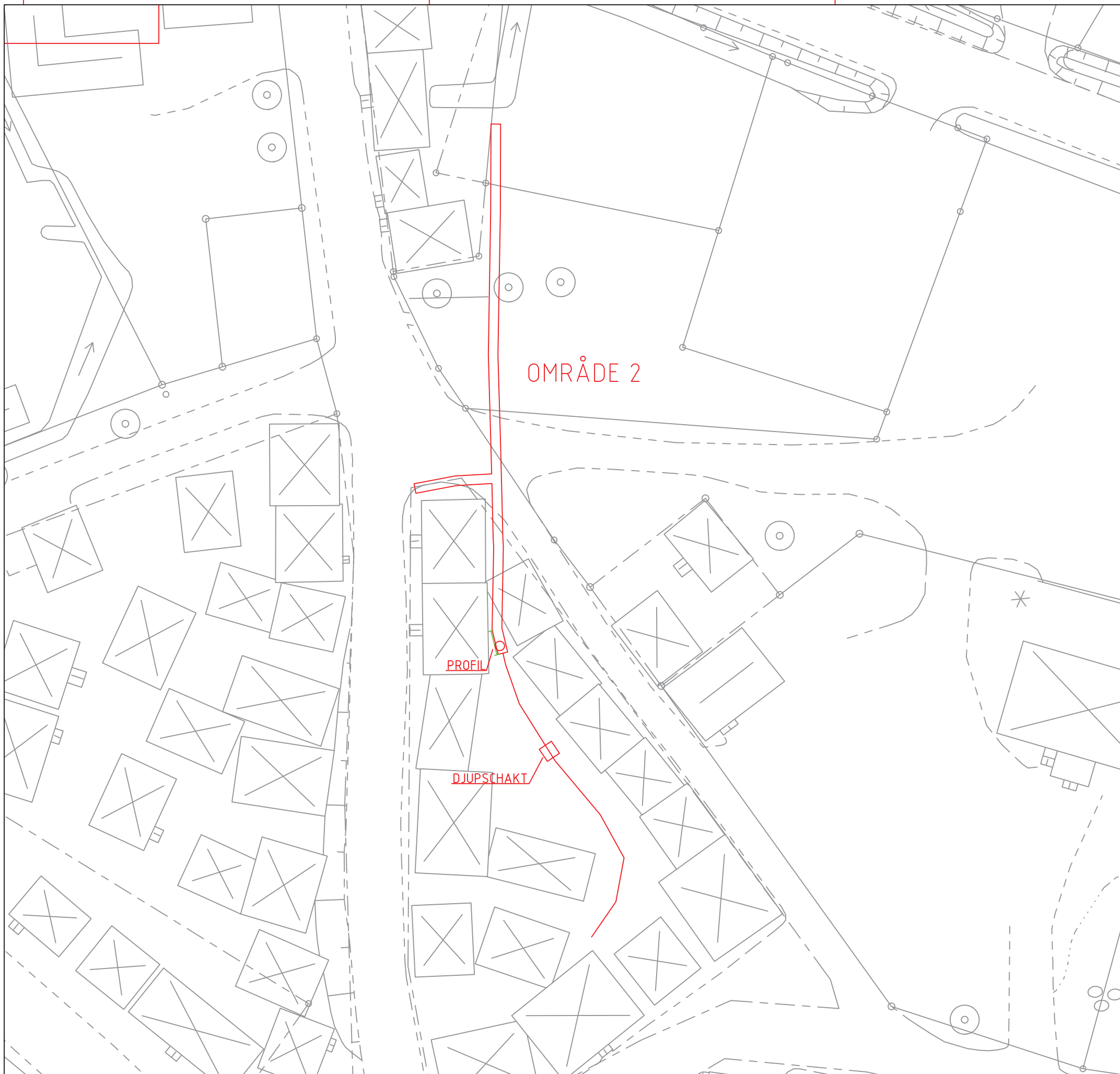
BET	ANT	ÄNDRINGEN AVSER	SIGN	DATUM
		 Norrbottens museum		
				
KARL GRANKVIST VÄG 1A TELEFON 0911-23 25 30 941 52 PITEÅ TELEFAX 0911-23 25 89 www.mecad.se				
UPPDRAG NR	M2047	RITAD AV	AGN	HANDLÄGGARE
DATUM	2008-10-01	ANSVARIG	ANDERS GÖRANSSON	
ÖJEBY KYRKSTAD				
INMÄTNING				
RT90 2.5gon väst				
SKALA	-	NUMMER	ÖVERSIKT	

BETECKNINGAR

- Schakt för vattenledning/brunn
- Dike
- Profil
- Djupschakt
- Dagvattenbrunn
- Nedstigningsbrunn

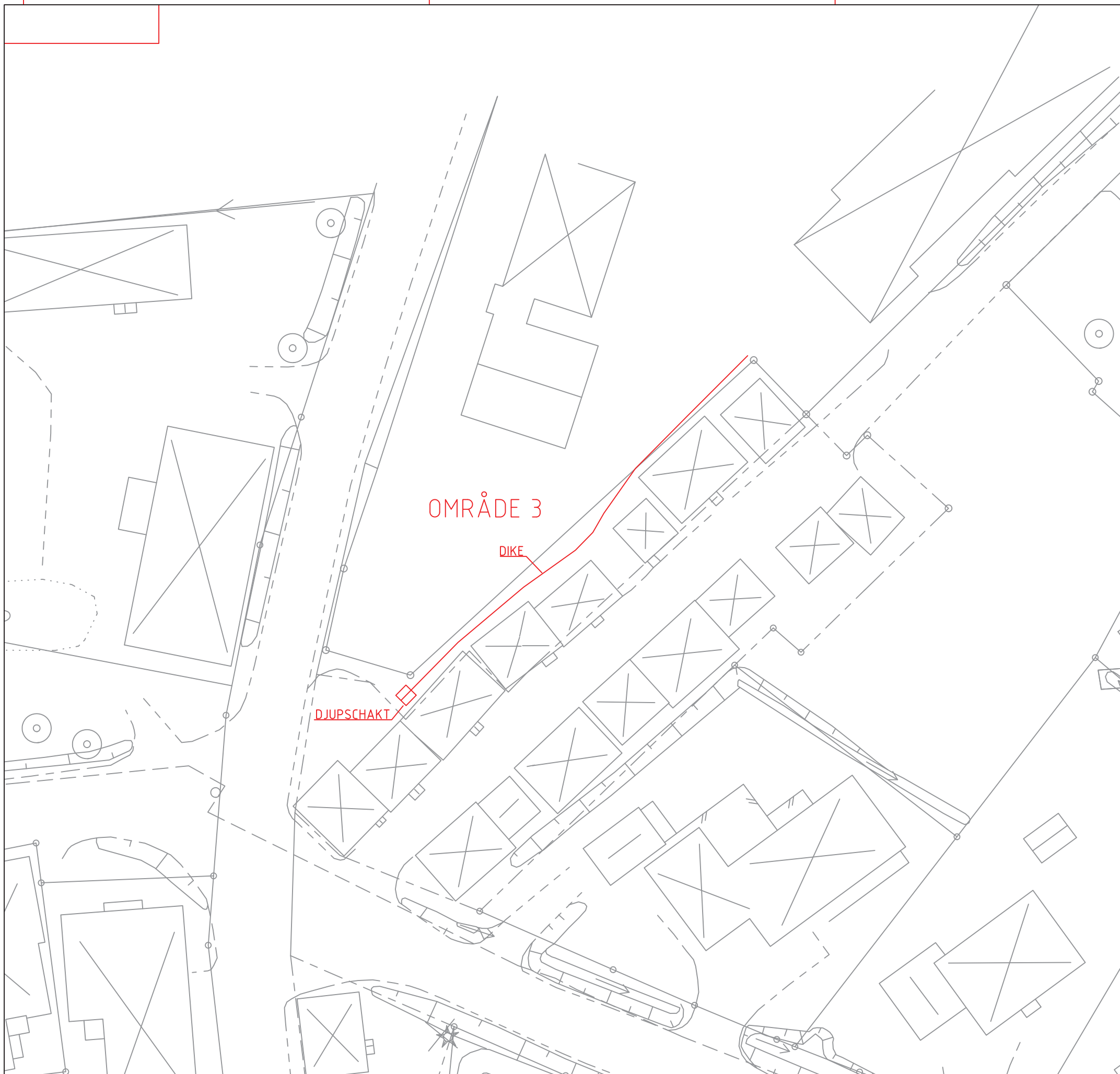
BET	ANT	ÄNDRINGEN AVSER	SIGN	DATUM
		 Norrbottens museum		
 KARL GRANKVIST VÄG 1A TELEFON 0911-23 25 30 941 52 PITEÅ TELEFAX 0911-23 25 89 www.mecad.se				
UPPDRAG NR	M2047	RITAD AV	AGN	HANDLÄGGARE
DATUM	2008-10-01	ANSVARIG	ANDERS GÖRANSSON	
ÖJEBY KYRKSTAD INMÄTNING				
SKALA	1:400 i A3	NUMMER	OMRÅDE 1	BET

BETECKNINGAR

- Schakt för vattenledning/brunn
- Dike
- Profil
- Djupschakt
- Dagvattenbrunn
- Nedstigningsbrunn

BET	ANT	ÄNDRINGEN AVSER	SIGN	DATUM
		 Norrbottens museum		
 KARL GRANKVIST VÄG 1A TELEFON 0911-23 25 30 941 52 PITEÅ TELEFAX 0911-23 25 89 www.mecad.se				
UPPDRAG NR	M2047	RITAD AV	AGN	HANDLÄGGARE
DATUM	2008-10-01	ANSVARIG	ANDERS GÖRANSSON	
ÖJEBY KYRKSTAD INMÄTNING				
SKALA	1:400 i A3	NUMMER	OMRÅDE 2	BET

BETECKNINGAR

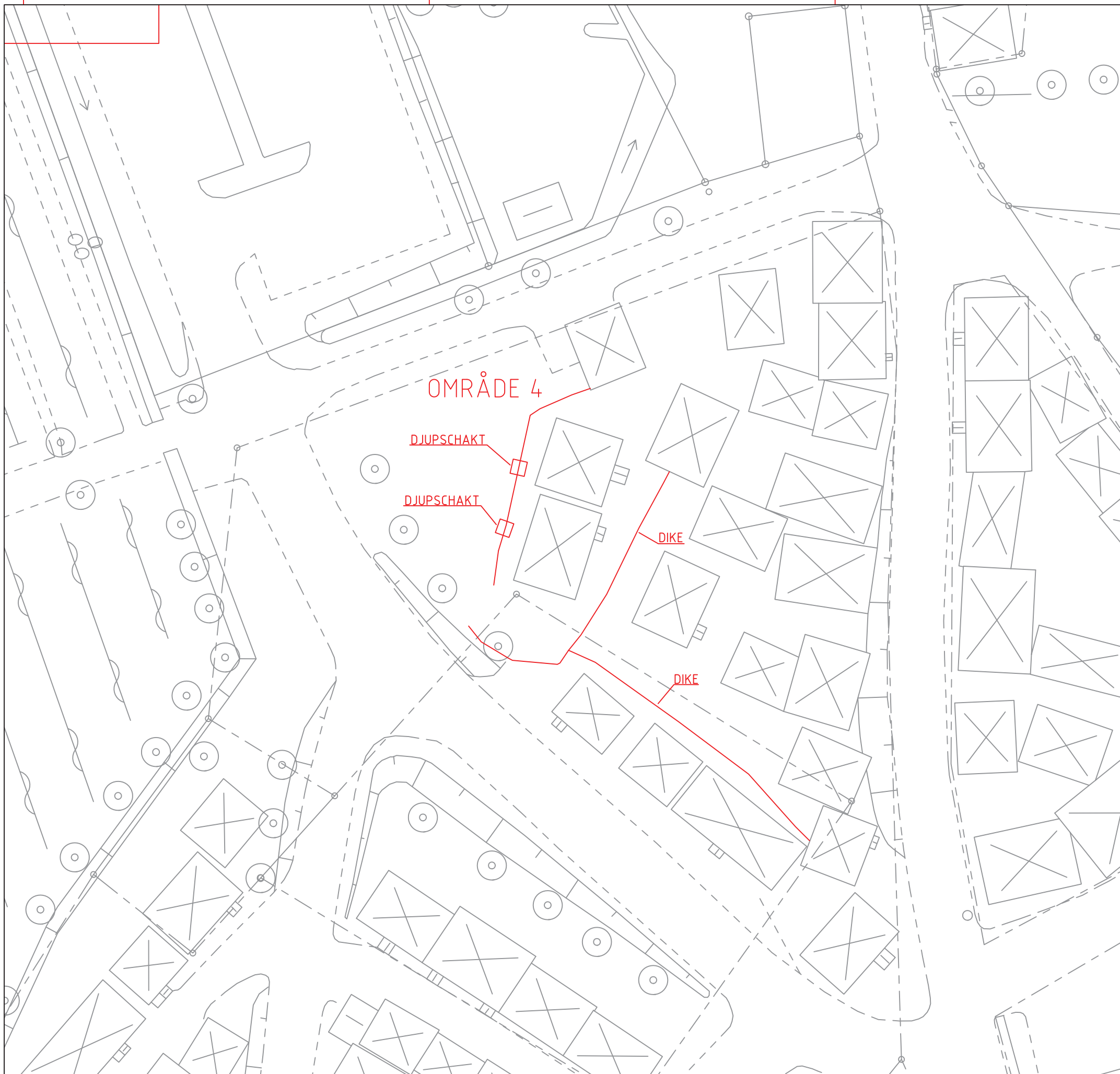
- Schakt för vattenledning/brunn
- Dike
- | Profil
- Djupschakt
- Dagvattenbrunn
- Nedstigningsbrunn

OMRÅDE 3

DIKE

DJUPSKAKT

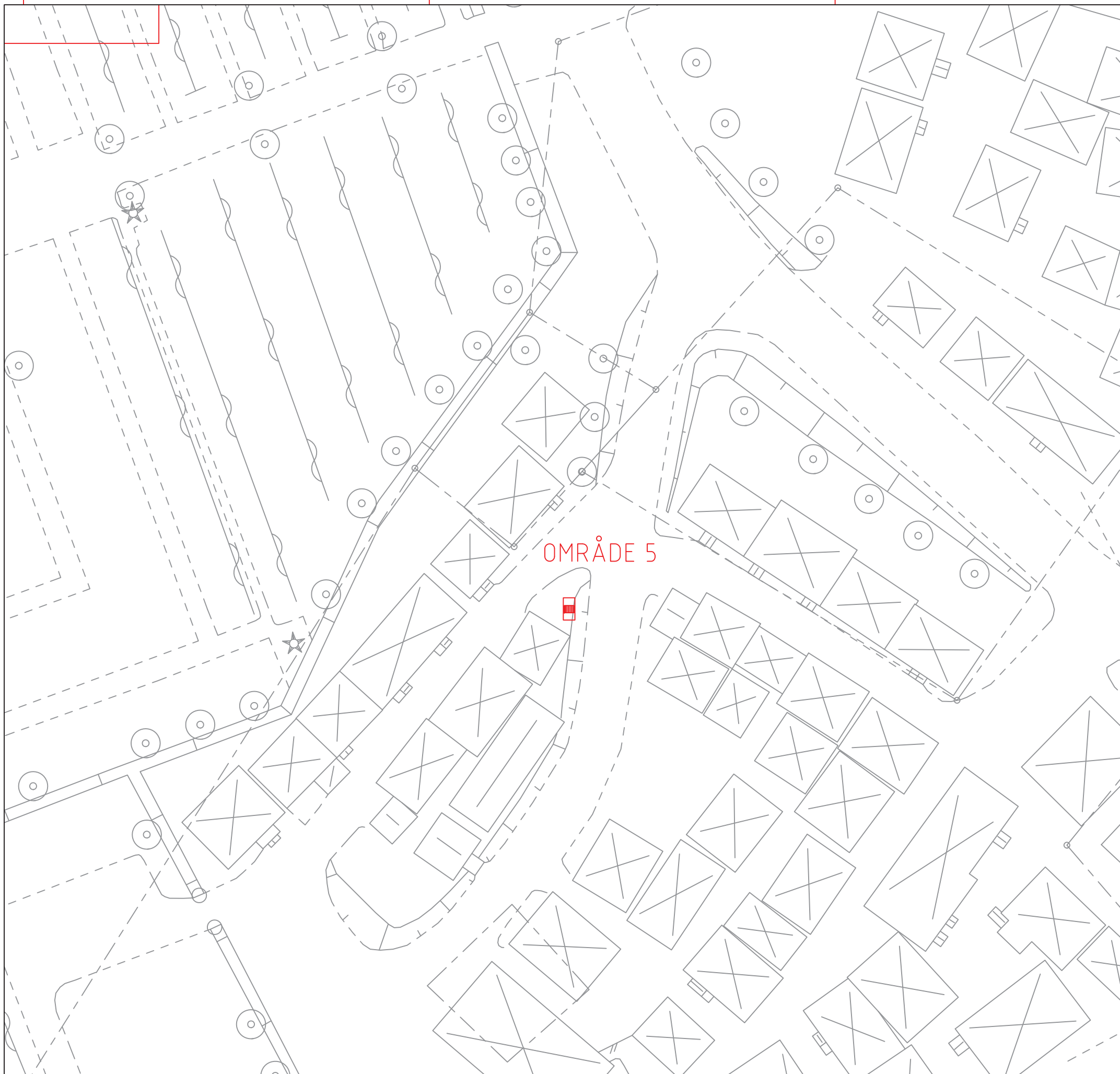
BET	ANT	ÄNDRINGEN AVSER	SIGN	DATUM
		 Norrbottens museum		
 KARL GRANKVIST VÄG 1A TELEFON 0911-23 25 30 941 52 PITEÅ TELEFAX 0911-23 25 89 www.mecad.se				
UPPDRAG NR M2047		RITAD AV AGN	HANDLÄGGARE MJN	
DATUM 2008-10-01		ANSVARIG ANDERS GÖRANSSON		
ÖJEBY KYRKSTAD INMÄTNING				
SKALA 1:400 i A3		NUMMER OMRÅDE 3		BET

BETECKNINGAR

- Schakt för vattenledning/brunn
- Dike
- Profil
- Djupschakt
- Dagvattenbrunn
- Nedstigningsbrunn

BET	ANT	ÄNDRINGEN AVSER	SIGN	DATUM
		 Norrbottens museum		
 KARL GRANKVIST VÄG 1A TELEFON 0911-23 25 30 941 52 PITEÅ TELEFAX 0911-23 25 89 www.mecad.se				
UPPDRAG NR	RITAD AV	HANDLÄGGARE		
M2047	AGN	MJN		
DATUM	ANSVARIG			
2008-10-01	ANDERS GÖRANSSON			
ÖJEBY KYRKSTAD INMÄTNING				
SKALA	NUMMER	BET		
1:400 i A3	OMRÅDE 4			

BETECKNINGAR

- Schakt för vattenledning/brunn
- Dike
- Profil
- Djupschakt
- Dagvattenbrunn
- Nedstigningsbrunn

OMRÅDE 5

BET	ANT	ÄNDRINGEN AVSER	SIGN	DATUM
		 Norrbottens museum		
 KARL GRANKVIST VÄG 1A TELEFON 0911-23 25 30 941 52 PITEÅ TELEFAX 0911-23 25 89 www.mecad.se				
UPPDRAG NR	M2047	RITAD AV	AGN	HANDLÄGGARE
DATUM	2008-10-01	ANSVARIG	ANDERS GÖRANSSON	
ÖJEBY KYRKSTAD INMÄTNING				
SKALA	1:400 i A3	NUMMER	OMRÅDE 5	BET

Fnr	Sakord	Status	Antal	Material	Färg	Teknik	Dekor etc
1	Keramik	Skärva, 7-10 mm tj	1	Lera	Röd	Drejad	Grön glasyr på insidan
2	Keramik	Skärva, 7-9 mm tj	3	Lera	Röd	Drejad	Vit/gul glasyr på insidan
3	Keramik	Skärva, 10 mm tj	1	Lera	Röd	Drejad	Brun, något avnött glasyr på insidan, linjer (ej målade) i relief på utsidan
4	Glas	Fragment	1	Glas	Mjölkvit	Blåst?	
5	Keramik	Skärva, 3 mm tj	1	Lera	Vit/ljusgrå	Drejad	Rödorange glasyr på utsidan
6	Kritpipa	Fragment, del av skaft	1	Krita	Vit		
7	Keramik	Skärva, 7 mm tj	1	Lera	Röd	Drejad	Liten rödbrun glasyrfläck på utsidan
8	Keramik	Skärva, 4 mm tj	1	Lera	Röd	Drejad	Insida blank genomskinlig glasyr, utsida mjölkvit glasyr
9	Keramik	Skärva, 6-7 mm tj	3	Lera	Röd	Drejad	På en av skärvorna ev rödaktig glasyr på utsidan
10	Kritpipa	Fragment, huvud med klack	1	Krita	Vit		Dekorkant runt mynningen
11	Kritpipa	Fragment, del av skaft	2	Krita	Vit		
12	Glas	Fragment	1	Glas	Ljusgrön	Blåst	

forts på nästa sida

Fnr	Typ	Stil	Kontext/fyndplats	Fynddjup
1	BII:4/lergods	Hängkärl	Nedersta omrörda kulturlagret i schaktets N del på innergården, omr 2	0,5-0,7 m
2	BII:4/lergods		Nedersta omrörda kulturlagret i schaktets N del på innergården, omr 2	0,5-0,7 m
3	BII:4/lergods	Trebensgryta?	Nedersta omrörda kulturlagret i schaktets N del på innergården, omr 2	0,5-0,7 m
4			Nedersta omrörda kulturlagret i schaktets N del på innergården, omr 2	0,5-0,7 m
5	CII:2/stengods	Mindre kärl/kopp	Fyllnadsmassa i schakt i omr 4, V om kyrkstugorna	0,2-0,4 m
6			Nedersta omrörda kulturlagret i schakt ca 4 m N om kyrkstugorna, omr 2	0,8 m
7	?	Större kärl	Nedersta omrörda kulturlagret i schakt ca 4 m N om kyrkstugorna, omr 2	0,8 m
8	?	Mindre kärl	Nedersta omrörda kulturlagret i schakt ca 4 m N om kyrkstugorna, omr 2	0,8 m
9	?		Nedersta omrörda kulturlagret i schakt ca 2 m N om kyrkstugorna, omr 2	0,8 m
10	holländsk?		Omrört kulturlager i schakt under Affärsgatans V sida, omr 1	1,0-1,3 m
11			Omrört kulturlager i schakt under Affärsgatans V sida, omr 1	1,0-1,3 m
12			Omrört kulturlager i schakt under Affärsgatans V sida, omr 1	1,0-1,3 m

forts på nästa sida

Fnr	Kommentar
1	Mynningsskärva, 2 hål för upphängning syns strax under mynningsranden
2	1 mynningsskärva, på 1 av skärvorna har skadad insida
3	Stor skärva som antyder att den tillhör buken på en trebengsryta
4	Mycket tunt glas, kan ha tillhört fotogenlampa
5	Mycket hårt bränt gods, fyllnadsmassornas ursprung är här av intresse med närmast omöjligt att identifiera
6	Del av skaft
7	Ingen glasyr syns förutom en lite fläck på utsidan, vilket verkar vara del av en yttlig dekor snarare än täckande
8	
9	Den största skärvan påvisar att det rör sig om ett större kärl
10	Huvud med klack
11	Del av skaft
12	Ganska tunt glas innehållande små blåsor, kan röra sig om konstglas eller rester av finare servis

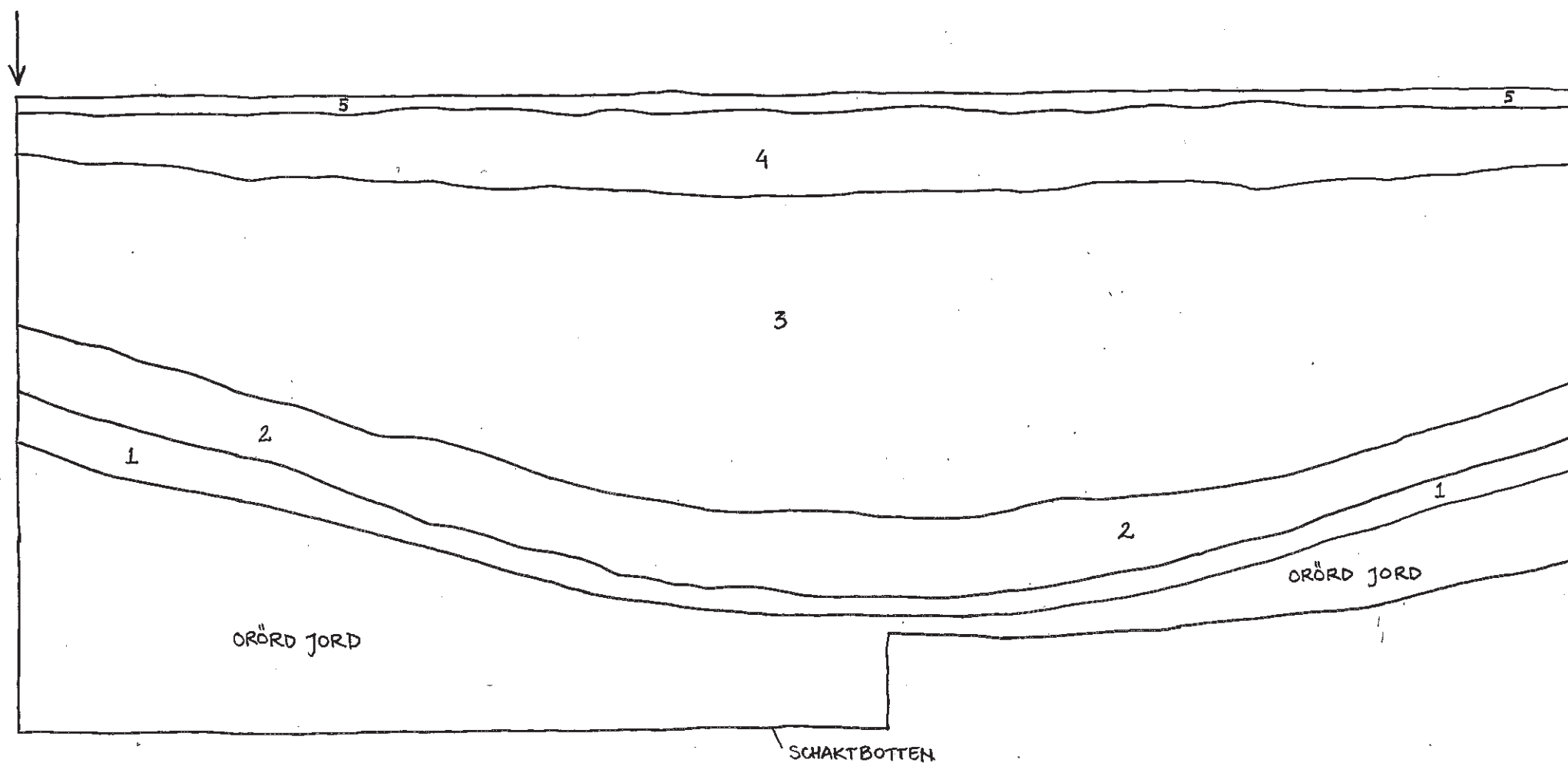
Fotolista

Arkeologisk förundersökning/schaktkontroll av Raä 225, Öjebyns kyrkstad, Piteå socken, Piteå kommun.

Förtydligande: Foton med fetmarkerat acc nr förekommer i rapporten.

Acc nr	Motiv & kommentarer	Från	Fotograf
2008:103:01	Schakt mellan kyrkstugorna i område 1, SÖ delen av schaktet.	NV	MJ
2008:103:02	Schakt mellan kyrkstugorna i område 1, NV delen av schaktet.	NV	MJ
2008:103:03	Schakt mellan kyrkstugorna i område 1, den djupaste delen där schakten korsar varandra.	NV	MJ
2008:103:04	Schakt i område 1, strax V om Affärsgatan. Stora stenblock är synliga samt ett tjockt lager med recenta fyllnadsmassor.	VSV	MJ
2008:103:05	Schakt i område 1 under Affärsgatans V sida. Tjockt lager med recent fyllnadsmassa är synlig.	VSV	MJ
2008:103:06	Schakt i område 1, där recent grundsten syns strax V om Affärsgatan.	S	MJ
2008:103:07	Schakt i område 2, mellan kyrkstugorna i innergårdens N hörn. Vid grävning av schaktet började vatten strömma pga av den dåliga dräneringen runt stugorna.	S	MJ
2008:103:08	Schakt i område 2, ca 4 m N om kyrkstugorna med sin innergård. Omrört kulturlager med träplankor, ca 0,8 m under nuvarande markyta.	S	MJ
2008:103:09	Schakt i område 2, N om Finngatan. Lars Backman övervakar schaktningen.	S	MJ
2008:103:10	Schakt i område 2. Schaktet löper i V-Ö riktning, från det långa N-S schaktet, Längs den N kyrkstugans gavelvägg och mot Affärsgatan. Bilden visar recenta syllstockar som ligger ca 3 m V från schaktets början.	N	MJ
2008:103:11	Dikesgrävning i område 4 på innergården mellan kyrkstugorna. Diket löper i NV-SÖ riktning	NV	MJ
2008:103:12	Dikesgrävning i område 4 på innergården mellan kyrkstugorna. Diket löper i NÖ-SV riktning.	S	MJ
2008:103:13	Dikesgrävning i område 4 på innergården mellan kyrkstugorna. Diket löper i NÖ-SV riktning, SV delen av diket.	NNÖ	MJ
2008:103:14	Dikesgrävning i område 4, NV om kyrkstugorna. Profil i djupschakt.	V	MJ
2008:103:15	Schaktning för brunn i område 5. Profil som visar omrörda kulturlager.	Ö	MJ

PROFILEN INMÄTT MED GPS, FINNS MED PÅ ÖVERSIKTSPLAN ÖVER OMR. 2

TECKENFÖRKLARING

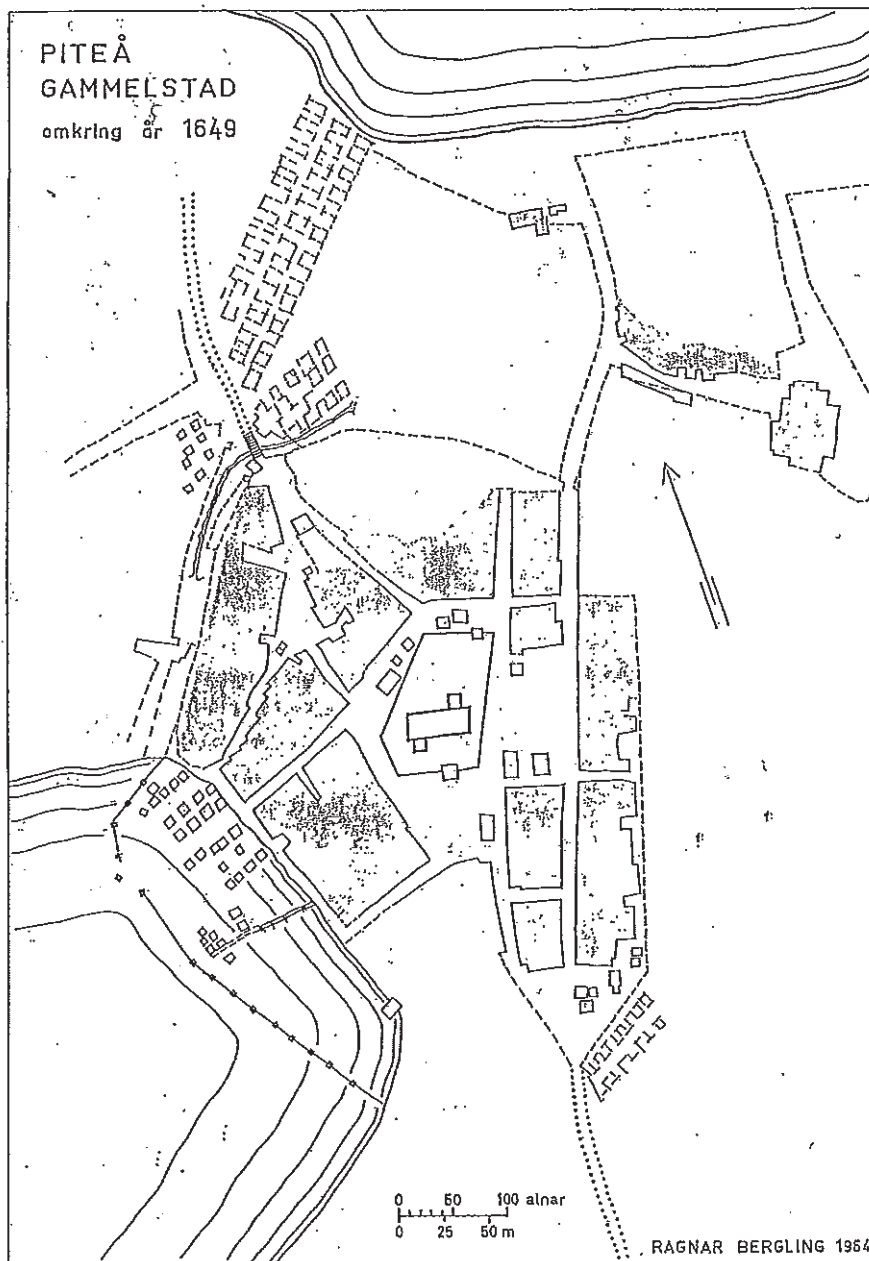
- 1 OMRÖRT KULTURLAGER/RASERINGSLAGER INNEHÅLLANDE
SOT, KOL, TRÄFLIS, NÄVER OCH KERAMIK
- 2 LERLAGER MED INBLANDNING AV SAND
- 3 OMRÖRT KULTURLAGER/RASERINGSLAGER INNEHÅLLANDE
SVARTBRUN JORD, TRÄFLIS, TEGELBITAR, BUTELJGLAS OCH DELAR AV KRITPIPOR
- 4 MATJORD
- 5 VEGETATIONSLAGER (GRÄSMATTA)

1:10 0 0,1 m 0,5 m

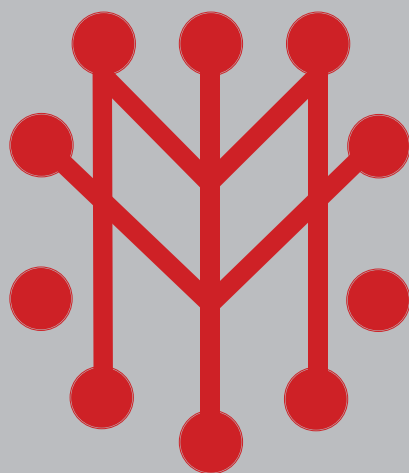
Norrbottens
museum

TEL 0920-243500

OBJEKT		SCHAKTKONTROLL ÖJEBYNS KYRKSTAD 2008 PROFILSEKTION OMRÖRDA KULTURLAGAR DJUPSKAKT FÖR BRUNN, OMR. 2	
SOCKEN	PITEÅ	RAÄ-NR	225:1
FASTIGHET	KYRKVALLEN 1:1	LANDSKAP	Vb
RAPPORTDNR	83-2007	SKALA	1:10
PROJEKTKOD	Y 358	RITNR	1
UPPRÄTTAD ÅR 2008	SIGN MJ	INVENTARIENR	

Karta över Piteå stad (Öjebyns kyrkstad), tillskriven Erich Erichsson Niurenienus ca 1649 (efter Bergling 1964: 104f)

Norrbottnens museum
Box 266, Storgatan 2, 971 08 Luleå
Telefon 0920-24 35 02
Fax 0920-24 35 60
norrbottnens.museum@nll.se
www.norrbottnensmuseum.se